בס"ד

ספיר ויהלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ועיון
מאוצרות תורת החסידות
משובצות זהב ומסודרות
משיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

פרשת ויצא

על התורה

שלהבות קודש והגיונות חכמה
מפרשת השבוע

עד אנה אשית עצות בנפשי

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (בראשית כח י).

מובא במדרש (ב"ר סח ב) שכאשר יעקב אבינו יצא לחרן כדי למצוא את זיווגו, תמה בינו לבין עצמו כיצד יצליח בכך. הלא כאשר אליעזר הלך למצוא שידוך ליצחק, הוא בא לחרן עם עשרה גמלים מלאים כל טוב, ואילו הוא אין ברשותו אף לא נזם ולא צמיד.

מיד ביציאתו של יעקב לדרך, בא אליפז בנו של עשו בשליחות אביו וביקש להרוג את יעקב, אך יעקב הצליח לשכנעו לקחת את כל כספו, שהרי עני חשוב כמת.

מכל מקום, יצא יעקב נקי מכל נכסיו, ובא לחרן כשידיו ריקות. ועל כן היה דואג כיצד יצליח למצוא שידוך, ואמר (תהלים קכא א) 'אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי'!

אך אז התחזק ואמר (שם פסוקים ב-ג) 'עזרי מעם ה', עשה שמים וארץ אל יתן למוט רגלך'. חלילה לי לאבד את בטחוני בקדוש ברוך הוא!

נראה מדברי המדרש, שבתחילה איבד יעקב אבינו את אמונתו בקדוש ברוך הוא, ולאחר מכן היא שבה אליו. אמנם, מבארים המפרשים, שחלילה לומר כן, ובאמת יעקב לא איבד את בטחונו בריבון העולמים אף לא לרגע קט.

אם כן, כיצד מסבירים את דברי המדרש? הדבר יבואר על פי מעשה שהיה: לפני מספר שנים, העולם היהודי כולו רעש וגעש משמחה. **רבי שלום מרדכי רובשקין שוחרר מהכלא!**

רבי שלום מרדכי רובשקין, יהודי מארצות הברית, היה בעל משחטה כשרה, מהגדולות בעולם. הגויים בסביבתו לא יכלו לסבול את הצלחתו, ו'תפרו' לו תיק ובו אישומים גדולים ונוראים. התנהל נגדו משפט אנטישמי, ונגזרו עליו עשרים ושבע שנות מאסר.

הוא ניסה להגיש ערעור אחר ערעור, אך כל הערעורים נדחו. לאחר שמונה שנים שבהן ישב בבית הסוהר, הוא הגיש ערעור אחרון, והפעם לערכאה הגבוהה ביותר בארצות הברית. אם ערעור זה נדחה, אין אפשרות להגיש ערעור נוסף.

בא' טבת תשע"ח, נר שביעי של חנוכה, קיבל הרב רובשקין מכתב ובו בשורה נוראה: בית המשפט העליון דחה את הערעור! נותרו לו עוד תשע עשרה שנה בבית הכלא!

אך הרב רובשקין לא נשבר. הוא הזכיר לעצמו אמרה של הרב הקדוש **רבי ישראל מרוז'ין** זי"ע על דברי דוד המלך **בתהלים** (יג ב-ג) 'עד אנה ה' תשכחני נצח, עד אנה תסתיר את פניך ממני, עד אנה אשית עצות בנפשי'. אמר דוד המלך: 'עד אנה ה' תשכחני נצח, עד אנה תסתיר את פניך ממני' - עד מתי האדם חווה הסתר פנים? עד מתי נראה שהקדוש ברוך הוא שכח ממנו? 'עד אנה אשית עצות בנפשי' - כל עוד שהוא מחפש עצות כיצד להחלץ מן הצרה!

כל זמן שהאדם סבור שהישועה תגיע על ידי מעשיו, והוא אינו סומך על הקדוש ברוך הוא לגמרי, ישועתו תתמהמה, ויהיה לו הסתר פנים. אך ברגע שיסמוך רק על ריבון העולמים ויבטח בו בבטחון גמור, ישועתו תגיע במהרה.

אמר הרב רובשקין לעצמו: "כל עוד שהייתי בקשר עם עורכי דין, והם נסו להגיש ערעורים ולנהל משא ומתן עם התביעה - הישועה לא היתה קרובה, אך כעת כשאין שום דרך טבעית להשתחרר, והמצב נראה אבוד לחלוטין - בטחוני נתון לקדוש ברוך הוא לבדו, והישועה יכולה לבוא!"

באותו לילה, ליל זאת חנוכה, הדליק הרב רובשקין את שמונת הנרות, ושר את הפיוט 'הנרות הללו', כשהמלים החותמות את הפיוט מרוממות את רוחו בבטחון מלא בישועת השם שיזכה להושע מצרתו בניסים גדולים, ואז יודה לו 'על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך'.

למחרת הוא שב ואמר תהלים, והתפלל מקירות ליבו: "אנא ה', עשה לי נס היום, ב'זאת חנוכה'. יש לי אמונה שלמה שהיום תשחרר אותי!"

לאחר אמירת התהלים, התיישב הרב רובשקין לסעוד את ליבו, ואז נפתחה הדלת בפתאומיות.

"רובשקין - צא!" קרא לעברו הסוהר. הוצאה מהתא הייתה יכולה להיות מחמת סיבות רבות, אשר רובן אינן טובות.

"אני באמצע הסעודה. אשב כאן ולא אפריע", ניסה לעורר את רחמי הסוהר.

"לא", השיב הסוהר בהחלטיות. "אתה צריך לרדת למטה, משם כבר ילוו אותך".

הוא הובל אל משרדי הכלא. מנהל הכלא נכנס למשרד, וסביבו סוהרים נוספים, וכולם עמדו שותקים כשהם מביטים בו במבט מבולבל.

לאחר דקות שנדמו כנצח, שבר המנהל את השקט: "מזל טוב מיסטר רובשקין".

'מיסטר רובשקין'... זו צורת פנייה שאינה מקובלת כאשר מדברים אל אסיר...

"נשיא ארצות הברית של אמריקה המיר את יתרת עונש המאסר והורה לשחררך. אתה אדם חפשי כעת. אתה יכול ללכת הביתה!"

הרב רובשקין עמד המום והודה לה' על חסדיו המרובים. רק פחות מעשרים וארבע

המשך בעמוד ב'

תהילים

אבני חן וטפי שיח
בפרקי נעים זמירות ישראל

המתאים אליך ישובו

טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך (תהלים כה ח).

דבר פלא מגלה כאן דוד המלך עליו השלום: הקדוש ברוך הוא אינו דוחה את החוטא לאחר שנכשל, אלא הוא עצמו מורה לו את הדרך לשוב. ויש להתבונן, מדוע הוראת דרך זו היא גילוי מיוחד של טובו וישרותו?

את עומק הדברים ביאר הגאון **רבי אלחנן וסרמן** הי"ד (קובץ הערות סימן כא אות כד), כי התשובה מתנה היא שנתן הקדוש ברוך הוא לעמו ישראל, אף שבשכל האדם אין לה כל הבנה, שהרי אם חטא אדם, קלקל ופגם במעשיו את כל העולמות, ואיך יוכל לתקן?

וכי אם השליך אדם כלי זכוכית על הארץ עד שנופץ לרסיסים, יוכל לאסוף את השברים ולהדביקם זה לזה עד כי לא יודע לעולם דבר שבירתו, ויהא שלם כאשר בתחילה?

והרי החטא פוגם בגוף האדם ובנשמתו, ברמ"ח איברים ובשס"ה גידים גופניים ורוחניים!

וכבר אמרו **חכמינו ז"ל** (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו), ששאלו את החכמה: "חוטא, מהו ענשו?" אמרה להם: 'חטאים תרדף רעה' (משלי יג כא). שאלו את הנבואה: "חוטא, מהו ענשו?" אמרה להם: 'הנפש החטאת היא תמות' (יחזקאל יח ד).

ורק כאשר שאלו את הקדוש ברוך הוא: "חוטא, מהו ענשו?" אמר להם: "יעשה תשובה ויתכפר לו". ומסיים הירושלמי שזוהי כוונת הכתוב: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" - הקדוש ברוך הוא מורה לחטאים את הדרך לעשות תשובה.

כי התשובה מתנה מיוחדת היא מאת הקדוש ברוך הוא, מתנה שקדמה לעולם, ונתן בה הכוח למחוק את החטא כאילו לא היה, עד שאמרו חז"ל (ברכות לד:), שבמקום שבעלי תשובה עומדין - צדיקים גמורים אינם עומדין.

את היסוד הזה ביאר גם **רבנו חיים ויטאל** בספרו **'עץ הדעת טוב'** (פרשת בא), שהתשובה חסד ה' היא, שיוכלו הבריות שחטאו נגדו לשוב ולכפר על מעשיהן.

וכפי שסיפרו **חכמינו** (ב"ר כב יג) על אדם הראשון, יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, שלא הכיר בכוחה של התשובה, עד שפגש את בנו קין לאחר שהרג את הבל, וכאשר שמע ממנו שעשה תשובה על חטאו, התחיל לטפוח על פניו מרוב התרגשות, וקרא: "כך היא כוחה של תשובה? ואני לא הייתי יודע!" ומיד עמד ושורר לפני הבורא את 'מזמור שיר ליום השבת'.

כי התשובה לפנים משורת הדין היא, כשם שדרש רב עוירא בגמרא (ברכות כ:), שטענו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא על שהוא נושא פנים לישראל, כמו שנאמר (במדבר ו כו): 'ישא ה' פניו אליך', על אף האמור (דברים י יז) 'אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד', וענה להם הקדוש ברוך הוא, שכיוון שבתורה נצטוו ישראל לברך ברכת המזון רק אם אכלו כדי שביעה, ואילו הם מדקדקים על עצמם לברך אפילו באכילת כזית או כביצה, נושא הוא את פניו להם.

ואם יבקש אדם לדעת עד היכן מגיע כוחה של תשובה, ילמד מאנשי נינוה. רבנו חיים ויטאל כתב, כי שליחותו של יונה נועדה ללמד את ישראל על מעלת התשובה ועל כוחה העצום לבטל גזרת שמים ולהפכה לטובה.

חטאיהם של אנשי נינוה היו בעברות שבין אדם לחברו בלבד, בינם לבין עצמם, כפי שפירש **רבנו אברהם אבן עזרא** (א ב).

כאשר הגיע יונה הנביא להזהירם על מעשיהם, שבו מדרכם הרעה בלב שלם ותיקנו את חטאיהם בכל כוחם, עד שאם גזל אחד מהם קורה והשתמש בה לבנין, לא הסתפק בתשלום שויה לנגזל כתקנת חכמינו המכונה 'תקנת מריש' (גיטין פ"ה מ"ה), אלא החריב את הבנין על מנת להשיב את הגזלה אשר גזל כמות שהיא (תענית טז.).

דווקא אנשי נינוה, שהיו שקועים ברוע מעשיהם, נבחרו ללמד שבכל מצב יכול האדם לשוב בתשובה, ואם שב באמת - תפילתו מתקבלת.

זהו 'טוב וישר ה'': גם לאחר שחטא האדם, אין הבורא יתברך מניחו להתמודד לבדו מול החטא, אלא מורה לו דרך לתקן ולשוב, ומקבל את תשובתו ברחמים וברצון.

המשך בעמוד ד'

שעות קודם לכן, קיבל את הידיעה המדכאת לפיה מזימתם של המעלילים עליו צלחה, והוא עתיד להינמק בכלא שנים רבות, והנה מהפך ממש בלתי צפוי, ממש בבחינת מה שנאמר אצל יוסף הצדיק (בראשית מא יד) 'וירִיצוהו מן הבור'! לאחר מספר דקות, נכנס אחד הסוהרים אל החדר ובידו העתק הצו הנשיאותי ובתחתיתו מתנוססת חתימתו של הנשיא טראמפ המורה לקצר את ענשו ולשחררו באופן מיידי.

היה זה דבר מופלא ובלתי מובן שנשיא גוי יתערב למען יהודי הנמק בכלא, ובפרט שהיה זה בשנה הראשונה לכהונתו, בה נזהרים בדרך כלל הנשיאים מלנקוט בצעדים דרמטיים ושנויים במחלוקת, אך לב מלכים ושרים ביד ה', והנשיא היה רק השליח להוציא לפועל את השחרור.

כעת נוכל להבין לעומק גם את הנהגתו של יעקב אבינו: כאשר ראה יעקב שמצבו הגשמי בכי רע, וכי הוא יוצא לחפש שידוך כשאין בכיסו אף פרוטה. הוא החל לחשוב מאין יבוא עזרו ומה בידו לעשות.

אך אז הוא התעורר ואמר לעצמו: מחשבות אלו המנסות למצוא פתרון בדרך הטבע, מצביעות על חיסרון דק בדרגת הבטחון המוחלט! הקדוש ברוך הוא כל יכול, ואינו זקוק שנעזור לו לנהל את עולמו. אפשר לסמוך עליו לחלוטין!

אל ההרים או אל ההורים

ממשיך המדרש ודורש: זיווגו של האדם מגיע ישירות מידיו של הקדוש ברוך הוא. יסוד זה מופיע בתורה, בנביאים ובכתובים. בתורה אנו מוצאים זאת בפרשת שידוכם של יצחק ורבקה, כאשר אפילו לבן ובתואל הרשעים נאלצו להודות לנוכח השתלשלות הניסים המופלאה ולהכריז בקול 'מה' יצא הדבר' (בראשית כד נ).

בנביאים מצינו אצל שמשון הגיבור, שם מעיד הכתוב על בחירתו התמוהה לכאורה באישה פלשתית, אך באמת 'אביו ואמו לא ידעו כי מה' היא' (שופטים יד ד).

ובכתובים קבע זאת שלמה המלך בספר משלי (יט יד): 'בית והון נחלת אבות, ומה' אישה משכלת'.

מובא בספר **'פרדס יוסף'** (פאצאנאווסקי, פרשת ויצא) שלא לחינם נסמכו דברי המדרש שיעקב אבינו אמר 'שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי' לדרשת רבותינו שזיווגו של האדם נקבע על ידי הקדוש ברוך הוא, ו'בית והון נחלת אבות ומה' אישה משכלת'.

ופירוש הדבר: בין המחפשים שידוך ישנם שלושה סוגי אנשים. הסוג הראשון - מי שחפצים בשידוך שבו יקבלו כסף רב כנדוניה או שהורי הכלה יהיו עשירים, ועל כך כבר התריעו חז"ל **במסכת קידושין** (ע.) שהנושא אישה לשם ממון, נולדים לו בנים שאינם מהוגנים. הסוג השני - המחפשים אישה יעילה שתנהל את ענייני הבית החומריים על הצד הטוב ביותר, והסוג השלישי - אלו שחפצים באישה משכלת שתנהל את ביתה על אדני התורה ותגדל את הבנים לתורה ויראה.

והנה אמרו חז"ל (קידושין ל:) ששלושה שותפים באדם, האב והאם נותנים את הגוף, והקדוש ברוך הוא נופח בו את הנשמה והשכל.

אומר ה'פרדס יוסף': אם אדם בוחר לשאת אישה מחמת 'בית' או מחמת 'הון', מי שיהנה מכך יהיה רק הגוף שהוא 'נחלת אבות', אך 'ומה' - הנשמה שהיא מה' יתברך אינה נהנית אלא רק מ'אישה משכלת' ויראת שמים.

וזהו שאמר יעקב אבינו: 'אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי', ודרשו חז"ל: אל תקרא 'אל ההרים' אלא 'אל ההורים'.

בתחילת הדרך, נוטה אדם המחפש שידוך לשאת את עיניו 'אל ההורים' - כלומר אל החלק הגשמי המיוצג על ידם, ולחפש שידוך שיש בו ממון או נוחות חמרית, אך עליו להבין שאין זה העיקר, אלא 'עזרי מעם ה'', כאשר האשה תשביע את רצון בורא העולם, 'עושה שמים וארץ' אשר ברא תחילה את השמים ורק אחר כך את הארץ, לרמוז שענייני הרוחניות קודמים לענייני הגשמיות, ועליהם יש לאדם לשים את הדגש בבואו לחפש את זיווגו.

האמונתך בלילות

וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא (בראשית כח יא).

תפילת ערבית, נתקנה כידוע על ידי יעקב אבינו עליו השלום.

מקור הדברים הוא **במסכת ברכות** (כו:), בה למדו זאת **חכמינו ז"ל** מן האמור (בראשית כח יא) 'ויפגע במקום וילן שם'.

פגיעה זו משמעותה היא תפילה, שנאמר (ירמיה ז טז) 'ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי', הרי שהמונח פגיעה משמש במשמעות של תפילה.

דרשה זו של חז"ל ידועה ומוכרת, עד כדי כך שהדברים איבדו מעט את משמעותם, כי כבר בקטנותנו שומעים אנו מהמלמד בתלמוד תורה שהאבות הקדושים תקנו את שלוש התפילות.

כל דרדק יודע לצטט בדיוק מי מהם תיקן איזו תפילה, עד שאיננו משכילים להתבונן במתנה העצומה והיקרה שהעניקו לנו האבות הקדושים בתקנתם זו.

מן הראוי אפוא להתבונן ולהפנים עד כמה זכות זו אינה מובנת מאליה. עד היכן הדברים מגיעים, שבן אנוש קרוץ מחומר ובעל יצרים שפלים וחיבור נחות להבלי העולם הזה, רשאי ואף נדרש, להתייצב מדי יום, שלוש פעמים, ולשוחח עם בורא כל העולמים הגדול והנורא כדבר בן יחיד עם אביו אוהבו.

לצד הזכות העצומה שבכך, עלינו לתת את הדעת גם לכוחה הגדול של התפילה, וליכלתה להפוך את מערכות הטבע ולפעול ישועה ורחמים בדרכים לא צפויות בעליל.

עוד יש להכיר בכך שלכל תפילה ישנן מעלות יחודיות, סגולות טמירות כשלעצמה, וכדברי **חכמינו זכרונם לברכה** (ברכות ו:) שאמרו כי לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה, ואחר כך הוסיפו כי יהא זהיר אף בתפילת ערבית, ושוב אמרו כי יהא זהיר אף בתפילת שחרית. הרי לנו כי כל התפילות חשובות, כל אחת באופן המיוחד לה.

אמנם כן, אינה דומה תפילה לחברתה, ובכל תפילה נתקנה דרגה חדשה שלא הייתה לפנייה, כי כל אחד מן האבות הקדושים סידר תפילה לפי מידתו ומעלתו, כפי עבודת ה' שעסק בה כל ימיו. וכל אחת מהן משלימה את חברותיה, עד שנעשות כולן כאגודה אחת להשלים את נפשו של היהודי בכל חלקי היום ובכל תקופות חייו, למען ילמד ליראה את ה' כל הימים - לרבות את הלילות.

ועדיין יש להבין, האם כוונת חכמינו ז"ל היא כי עד שלא בא יצחק אבינו ותיקן תפלת מנחה, לא התפלל אברהם אלא תפילה אחת ביום - תפילת שחרית? וכן את תפילת ערבית שתקנה יעקב אבינו, וכי לא התפללו אותה אברהם ויצחק?

על כך כתב רבנו **המהרש"א** (ברכות כו:), כי בודאי אי אפשר לומר כן. שהרי ידוע כי האבות הקדושים קיימו את כל התורה כלה, ואפלו תקנות שתקנו חכמינו ז"ל בדורות מאוחרים הרבה יותר - קיימו האבות (יומא כח:).

אלא כוונת הדברים היא, כי כל אחת מן התפילות הללו מיוחסת ושייכת בעיקר לאחד מן האבות, משום שבו מצאנו פסוק מפורש בתורה שהתפלל בשעה זו, ובודאי קשור הוא במיוחד לתפילה זו. ועוד מביא המהרש"א ביאור בשם **רבי אברהם זכות** בעל **'ספר יחסין'**, מחכמי ספרד בימי הגרוש, כי כל אחד מן האבות היה מקפיד במיוחד על אותה התפילה שנאמר עליו שתקן אותה, וזאת משום שהיא הייתה מכונת לפי מידתו והנהגתו המיוחדת בעבודת ה'.

רמז נאה לענין זה מביא **רבנו דוד אבודרהם**, כי האות השניה בשם כל אחד מן האבות רומזת לתפילה שתיקן. האות השניה ב'אברהם' היא ב' - בוקר. ביצחק צ' - צהרים, וביעקב ע' - ערב.

קושיית המהרש"א, הובאה גם בשם הרב הקדוש **רבי מנחם מנדל מרימנוב** זי"ע, בספר **'מנחם ציון'** (פר' ויצא), שם הוסיף להקשות על יעקב אבינו עצמו, הרי בשעה שתיקן תפילה זו היה בן שש ושלוש שנים, וכי עד אותה שעה לא התפלל תפילת ערבית?

ביאר הצדיק הקדוש מרימנוב, שבאמת התפללו האבות ערבית עוד לפני שתיקן יעקב אבינו תפילה זו, ועיקר חידושו של יעקב אבינו היה במהות התפילה, שנתקנה לפי מידת כל אחד ואחד מן האבות.

אברהם אבינו, אשר מידתו חסד, קיים בעצמו את הפסוק (תהלים צב ג) 'להגיד בבקר חסדך', ולימד כי יש מנהיג לבירה המנהיג את כל בריותיו בחסד וברחמים.

יצחק אבינו ראה את כל בני האדם שקבלו את האמונה מכוח אברהם, והבין כי אין די באמונה הבאה מכוח חסד ואהבה, כי ללא יראה אין קיום לאהבה. ועל כן הדריכם להתפלל תפילת מנחה בזמן הדין.

ולאחריהם בא יעקב אבינו ותיקן זמן תפילה בלילה, בזמן שנברא לשנה ובו בני האדם יורדים ממדרגתם כיוון שאינם פועלים בעסקיהם. ומאחר שהלך יעקב לחרן, מקום בו שולט חרון אף של מקום (ב"ר ע י), ללבן הארמי שכולו שקר, הוצרך לחזק את מידתו - מידת האמת, והתפלל שלא יושפע מהם.

הרי שתפילת הערב שנתקנה על ידי יעקב אבינו, אינה רק תקנה על עצם זמן התפילה, אלא על מהות התפילה ומשמעותה העמוקה. תפילה זו פועלת דווקא במקומות החשוכים, הנמוכים, ומעלה את המתפלל מעמק הבכא אל מדרגה מרוממת.

ובענין זה יש להביא את שהקשה הרב הקדוש **רבי יעקב אריה מרדזימין** זי"ע בספרו **'בכורי אביב'** (פר' נצבים), על **חז"ל** שדרשו (דב"ר ח א) את הפסוק (משלי ח יז) 'אני אהבי אהב ומשחרי ימצאנני' על תפילת ערבית, ולמדו מכאן כי אין לה זמן קבוע במהלך הלילה.

ולכאורה, הלא מידת האהבה והחסד היא מידתו של אברהם אבינו שתיקן תפילת שחרית, ויותר מתאים היה לדרוש את הפסוק על תפילת שחרית, ומדוע דרשוהו חכמינו ז"ל על ערבית?

פירש הצדיק מרדזימין, כי מדותיו של יעקב אבינו היו ממוזגות מאהבה ויראה בשוה, לעומת אברהם שעיקר מידתו היתה אהבה, ויצחק שעיקר מידתו היתה יראה.

לכך תיקן אברהם תפילת שחרית שזמנה עד חצות היום, כי זמן זה הוא זמן החסד בעולם וביקש אברהם להמשיך השפעות של חסד בזמן זה.

ומחצות היום והלאה, כאשר צללי ערב מתחילים לנטות, זהו זמן של דין, ורק יצחק אשר מידתו היא גבורה היה יכול להמשיך ולהביא חסדים משמים בזמן שכזה, והצליח לבטל את הדינים ולהחליש את כוחם. ולכן תיקן במנחה את אותן ברכות שבשמונה עשרה כמו שאברהם אבינו תיקן בשחרית.

אבל בלילה שאז מתגברים הדינים מאוד, לא היה אפילו בכוחו של יצחק למשוך חסד מן השמים. רק יעקב שהיו לו את שתי המדות יחדיו, חסד כאברהם ודין כיצחק, יכול היה למשוך חסדים וכל מה שהיה חפץ בתפילתו, על אף שהייתה בלילה.

הבט נוסף בענין זה, מצאנו בספר הקדוש **'אור המאיר'** (פר' דברים) בו הקשה הרב הקדוש **רבי זאב וואלף מזיטומיר** זי"ע, על מאמר חז"ל שהתפילות נתקנו על ידי האבות, שהלא לכל שלוש התפילות יש כיום נוסח אחד בתפילת שמונה עשרה, ומה הוסיף כל אחד מן האבות על מה שתיקן זה שלפניו?

יתרה מכך, הוסיף ה'אור המאיר' להמשיל את הדבר לאדם הבא אל מלך בשר ודם בבקשה, וחוזר עליה פעמים ושלוש באותן מילים, אין ספק שהמלך יזעם עליו וישלילכו מעל פניו.

על אחת כמה וכמה לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שאין מן הראוי לחזור על אותן מילים שלוש פעמים ביום. אם כן, ברור הדבר כי אין הכוונה בשלוש תפילות היום לחזרה על המילים בלבד, אלא תפילה במשמעות של חיבור, מלשון (בראשית ל ח) 'נפתולי אלקים' (רש"י שם), ועל ידה נעשה האדם דבוק בה' אלקים.

על פי זה, תפילת שמונה עשרה שתיקן אברהם אבינו לעת בוקר, בעת שמאיר אור החסד בעולם - מקבלת בשעת המנחה גון אחר לגמרי, בזמן שבו דינים תלויים ועומדים, ועל ידי המתקתם נהפך הזמן הזה לעת רצון.

ובשעת ערב, בזמן תפילת יעקב אבינו, שוב יש כאן תיקון תפילה חדש. זו תפילה שמשלבת חסד וגבורה שהיו בבוקר ובצהרים, תפילה שהיא תחת הגדרתו של יעקב כ'תפארת', תפילה שמאירה באורה גם בשעות החשכה.

ה'עולם' נעקר ובא ל'נפש'

נבואה להתבונן במשמעות המושג פגיעה, שבלשון זו רמזה לנו התורה את תקנתו של יעקב אבינו בתפילת ערבית.

מדוע שינתה התורה וכתבה זאת בלשון רמז, ולא כתבה 'ויתפלל'? על נקודה זו עמד רש"י הקדוש שפירש כי לשון זו מלמדת אותנו שקפצה לו הארץ.

דבר זה למדו בגמרא (חולין צא:) מן הסתירה שיש בפסוקים: מחד, נאמר (בראשית כח י) 'ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה', משמע שהגיע לחרן, ומאידך נאמר תכף לאחר מכן 'ויפגע במקום' הוא הר המוריה, דהיינו שלאחר הגעתו לחרן הגיע למקום ההוא, להר המוריה.

פירשה הגמרא, כי תחילה הלך יעקב לחרן, וכאשר הגיע לחרן נזכר שעבר בהר המוריה ולא עצר שם להתפלל. אמר בליבו: וכי ייתכן שעברתי במקום שהתפללו אבותי, ואני לא התפללתי?

ומיד כאשר העלה על דעתו לשוב לירושלים קפצה לו הארץ והגיע לשם. יעקב התפלל שם, וכאשר סיים תפילתו ביקש לשוב לחרן. אמר הקדוש ברוך הוא:

צדיק זה בא לבית מלוני וילך בלא לינה? מיד שקעה השמש והוכרח יעקב ללון שם. ויש להבין, מהי השייכות בין תפילת ערבית שתיקן יעקב אבינו, לקפיצת הארץ שקפצה לו בשעה זו?

על נקודות אלו עמד הרב הקדוש **בעל ה'שפת אמת' מגור** זי"ע (ויצא תרל"ד), שלמד מכך יסוד גדול ועצום.

אם ירצה האדם בכל כוחו, יוכל לעורר את קדושת ה', יתברך בכל מקום, ומכוח תשוקה נוראה זו שוב אין טבע העולם עומד בפניו כלל, עד שיוכל הר המוריה להעקר ולבוא למקום בו הוא עומד.

וזהו הטעם שנעקר הר המוריה ובא למקומו של יעקב אבינו, על אף שהיה מרוחק ממנו מאוד, כיוון שהתעוררותו ותשוקתו והכנתו היו גבוהות ונעלות מאוד, עד שמשך אליו את המקום הקדוש ביותר הקיים בעולם, המכונה 'שער השמים', מקום בית המקדש של מטה המכוון כנגד בית המקדש של מעלה.

כי כידוע, כל הבריאה מחולקת לשלושה ממדים: עולם, שנה, נפש. ומכיוון שיש קשר בין שלושה ממדים אלה, כאשר הגיע יעקב אבינו ב'נפש' שבו אל קדושת בית המקדש מרוב תשוקתו, בא אליו הר המוריה גם מבחינת ה'עולם' והמקום.

ועל כך כתב ה'שפת אמת' הבחנה נפלאה, כי באמת זו ממש היא מהותה של תפילת ערבית. מצד עצם זמן התפילה, הרי היא בזמן של חושך, וזמן זה אינו ראוי לאור, ובודאי שלא להארה גדולה כזו עד כדי השראת קדושת בית המקדש שלא במקומו. אלא שעל ידי רצון האדם יכול הוא לעורר הארה נפלאה שלא כדרך הטבע, כי הכול תלוי ברצון האדם.

הרי מבואר כאן דבר נפלא: גם לאחר כל מה שפועל האדם להתעורר ולהשתוקק אל המקום אשר יבחר ה', אל בית המקדש, ואף לאחר שבא אל המקום אשר עמד שם אברהם, ואליו יצא יצחק לשוח בשדה - עדיין לא יצליח להגיע אל היעד הנכסף עד שיבוא זמן תפילת ערבית - זמן החושך והגלות, זמן שלכאורה מושל בו הסתר פנים - ודווקא אז יוכל לבוא אל המקום הנעלה והנכבד ואף תקפוץ לו הארץ למעלה מדרך הטבע.

זהו שכתב רש"י שבא הפסוק ללמדנו שקפצה הארץ ליעקב אבינו, כי דבר זה יסוד עצום הוא לעולם, ויש ללמוד ממנו את דרכי עבודת ה'.

מכאן ילמד כל אדם שאין מקום בעולם שלא יוכל להגיע אליו אם רק ירצה באמת, ובכל מקום אשר אליו שלחו ה' יתברך יוכל להרגיש את ההארה הפנימית על ידי נקודה של אמת, ולהביא לשם את קדושת בית המקדש, כל אחד ואחד לפי דרגתו ומצבו. כי אין דבר העומד בפני הרצון!

מה למעלה – מזה!

ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו (בראשית כח יב).

מכבוד קדושת אדמו"ר **רבי דוד חי אביחצירא** שליט"א שמענו לבאר, כי בפסוק זה גנוז חיזוק גדול ועצום לכל יהודי: עליו לדעת ולהאמין שכל מעשה, דיבור ומחשבה שלו פועלים ומשפיעים בעולמות העליונים, כל מילה של תורה ושל תפילה מחיה עולמות עליונים, ועבודתו פועלת פעולות נשגבות.

יסוד זה מתבאר בספרי הצדיקים (אור תורה אות ש, תולדות יעקב יוסף פרי ויקרא) על מאמר המשנה במסכת **אבות** 'דע מה למעלה ממך' - כלומר, דע והאמן שכל מה שנפעל ונעשה למעלה בשמים, הכל נפעל 'ממך', מעבודתך וממעשיך, כאשר הם נעשים בשלמות, בכוונה נכונה וברצון הלב.

על פי זה מתבאר גם המשך דברי המשנה 'עין רואה'. לאחר שנאמר 'דע מה למעלה ממך' שכל העולמות תלויים במעשי האדם, נאמר 'עין רואה' שעל ידי שמירת העינים מעוררים מלמעלה בחינת 'עין רואה' וזוכים למראות גדולים המאירים ביאור יקרות. כאשר האדם שומר על עיניו מראות ברע, הוא מעורר מלמעלה שיושפע עליו לראות מראות אלוקים, כדברי חז"ל (ילקו"ש ישעיהו רמז תלט) שכל השומר עיניו מראות ברע זוכה ומקבל פני השכינה, כפי שנאמר (ישעיה לג טו) 'עצם עיניו מראות ברע', ולאחר מכן נאמר (שם פסוק יז) 'מלך ביפיו תחזינה עיניך'.

ואכן כך מצינו אצל גדולי עולם, ה'**אור החיים**' הקדוש והרב הקדוש אור שבעת הימים ה'**בעל שם טוב**' זי"ע, שזכו למראות אלקים שלא זכו להם מלאכים ושרפים בזכות קדושת נפשם ששמרו וזיככו אותה זיכוך על גבי זיכוך, עד שזכו והושפעה עליהם משמים קדושה ללא כל גבול ומידה.

עולים ויורדים – בו!

לעיתים אין ביכולת האדם להשיג עד כמה כל מעשה שלו משפיע בשמים, והוא עלול לטעות ולחשוב שהתרשלות קלה מצדו לא תעלה ולא תוריד. אך באמת אין הדבר כך. והדבר יתבאר על פי משל: מלך ביקש משריו להכין מפה של כל המדינות שבשליטתו כדי לספק לתושביהן מזון ומחיה. כאשר הגיעה המפה המוכנה אל המלך, הבחין שהציר השמיט מדינה אחת. קרא המלך לצייר ושאל: "מדוע השמטת מדינה זו מן המפה?"

"שגגה נפלה בידי", השיב הצייר. "אולם מה בכך? הן המפה כה יפה ומושלמת, ומדינה זו היא נקודה קטנה על המפה שבקושי ניתן לראותה!"

אמר לו המלך: "כל נקודה שנראית קטנה על גבי המפה, מייצגת מדינה שלמה הכוללת בני אדם ובעלי חיים רבים מספר. מי שמבקש שמלכותו תצליח, חייב לדאוג לכל אחד מנתיניו ללא כל חסרון!"

והנמשל: על האדם לתת אל ליבו שלכל תיבה ואות בתפילתו ובתורתו יש חשיבות ומעלה בפני עצמה, והיא מתקנת תיקון נכבד בשמים. על כן אין להתרשל או להפסיד אף אות ותיבה, שכן כמה יצטער האדם כשיעלה למרום ויגלה שבמעשיו נחסרה השלמות עקב פגם יחיד בעבודתו. דברים נפלאים ומלהיבים אודות השפעת מעשי האדם על הבריאה מביא הרב הקדוש **רבי אברהם יהושע השיל מאפטא** זי"ע בספרו '**אוהב ישראל**' (פרי ויצא ד"ה תוכחת):

על האדם לצייר בדעתו ובמחשבתו כי הוא עצמו בחינת 'סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה'. אף על פי שהאדם שרוי בתוך המציאות הארצית והגשמית, שכלו ושורש נשמתו דבוקים למעלה בשמים.

על פי יסוד זה מסביר ה'אוהב ישראל' את המשך הפסוק: 'והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו' - כשהאדם מגביה את ליבו ומוחו בעבודת ה', הוא מעלה עמו את כל המלאכים לרום שמים ומשפיע עליהם חיות וקדושה. לעומת זאת, אם אינו נוהג כראוי חלילה, נגרמת על ידו ירידה למלאכים, כמאמר חז"ל (איכ"ר א לה) שמעשים אלו מתישים כוחו של מעלה חס ושלום.

אל דמעתי אל תחרש

ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה (בראשית כט יז).

דרשו חז"ל (ב"ר ע טז): מהו 'רכות'? רכות וחלשות מרוב בכיה.

הותנה בין לבן הארמי לאחותו רבקה בעת לדת בניהם, שהגדולה לגדול והקטנה לקטן - כלומר, לאה מיועדת לעשו, ורחל מיועדת לייעקב. משמעמה זאת לאה, הייתה יושבת בפרשת דרכים, בוכה ומתחננת מעומק לבה: "יהי רצון שלא אפל בגורלו של רשע!"

וכאן אנו רואים דבר נורא: על אף שעל פי האמת לאה הייתה אמורה להינשא לעשו, על ידי תפילתה היא ביטלה את הגזרה לחלוטין, וזכתה להינשא לייעקב אבינו, ולהיות לאם המלכות שממנה יצאו ששה משבטי י-ה.

המחשה נפלאה לכוחה של תפילה לשנות גזרות קשות מצינו בסיפורו של הרב הקדוש **רבי שמחה בונים מפשיסחא** זי"ע. בטרם הפך למנהיג בישראל, עסק רבי בונים במסחר לפרנסתו, תוך שהוא מסתופף בצלו של רבו הקדוש, **רבי יעקב יצחק מלובלין** זי"ע, '**החוזה מלובלין**'.

בלובלין היה נהוג, שמיד לאחר יום הכיפורים, היו נכנסים תלמידיו המקורבים של ה'חוזה' אל הקודש פנימה, כדי לשמוע מרבם מה נגזר עליהם בשמים לשנה הקרובה.

באחת השנים, נכנס רבי בונים אל ה'חוזה' כדי לשמוע מה נגזר עליו באותה שנה, ו'החוזה' אמר לו שבשנה זו הוא עתיד להפסיד את כספו ולסבול מחרפת רעב.

וכך אכן היה. תחילה חלו אשתו וילדיו של רבי בונים, והוא נאלץ להוציא סכומי עתק על רופאים ותרופות, ולאחר מכן נכשלו בזה אחר זה כל העסקים שבהם ניסה להשקיע את כספו.

כאשר כמעט ולא נותרה פרוטה בכיסו, החליט רבי בונים לנסוע לעיר הבירה ורשה, בתקוה למצוא שם עסקה שתאפשר לו לפרנס את משפחתו. עם הגעתו לורשה, פנה להתארח בבית המלון המפואר שבו היה רגיל ללון בימי עשרו.

מדי יום יצא אל השוק, ניסה לקנות ולמכור, לטוות קשרים ולמצוא עסקאות - אך לשוא. מאומה לא צלח, והוא נותר ללא שום רוח.

לאחר מספר שבועות של אכזבות, נגש אליו אחד מעובדי המלון והגיש לו חשבונית מפורטת על תקופת שהותו במקום. כשהביט רבי בונים בסכום המצטבר - עשרים וחמשה רובלים, הון תועפות באותם הימים - חשכו עיניו. הוא פרץ בבכי והתפלל מעומק הלב בדמעות שליש לקדוש ברוך הוא שיושיע אותו מצרתו.

עוד באותו היום, הגיע אל המלון שליח מטעמה של הגבירה המפורסמת תמר'ל ברגסון - עשירה יהודיה נודעת שפזרה מממונה לצדיקי פולין ולתלמידי חכמים. השליח הציע לרבי בונים משרה קבועה של נהול עסקיה של הגבירה, במשכורת מכובדת של שש רובלים לשבוע.

רבי בונים, שהבין כי שער הישועה נפתח עבורו, אמר לעצמו: "אם זכיתי לפעול ישועה כזו בכח התפילה והדמעות, איני רוצה להסתפק רק בהצלה מועטת".

הוא פנה לשליח והודיע כי אינו מסתפק במשכורת שבועית, אלא דורש שותפות מלאה ואחוזים ברוחי העסק. בתחילה סרבה הגבירה לתנאי, אך לאחר מספר ימים נמלכה בדעתה והסכימה - ומשם נסללה דרכו של רבי בונים בחזרה לעשרו הקודם.

בפעם הבאה בה חזר רבי בונים ללובלין ונכנס אל הקודש פנימה, הביט בו החוזה ובטרם הספיק התלמיד לפתוח את פיו, אמר לו בחיוך: "אמנם נגזר עליך להפסיד את כל כספך, אבל בכי ודמעות לא הבאנו בחשבון!"

וכך היה אצל לאה. סדר הזיווגים היה אמור להיות 'הגדולה לגדול והקטנה לקטן', לאה לעשו ורחל לייעקב, אך הבכי והתפילה של לאה 'יהי רצון שלא אפל בגורלו של רשע', ביטלו את הגזרה, ולא רק שהיא התחתנה עם יעקב, אלא שנשאה לו לפני רחל, משום שתפילה מעומק הלב יכולה להפוך הכל לטובה!

זהו הדרו והדרו

לאור זאת, נבין דבר נפלא.

על המלים (בראשית כט יז) '**ועיני לאה רכות**' **פירש התרגום אונקלוס** '**ועיני לאה יאין**' **- דהינו שעיני לאה היו יפות.**

מקשה ה'תולדות אפרים' (הובא בספר פרדס יוסף, פרשת ויצא): **לכאורה הדבר הוא פלא, שהרי לדברי חז"ל, עיני לאה היו רכות וחלשות מחמת שבכתה כל העת על רוע גורלה, ואם כן כיצד ניתן להבין את דברי אונקלוס שעיניה היו יפות?**

אל רבנו הגאון **רבי משה סופר** זצ"ל ה'**חתם סופר**', נשלחה פעם שאלה לפני חג הסוכות.

באותם ימים באירופה, אתרוגים היו מצרך נדיר ויקר המציאות, ולא כל אדם יכול היה להרשות לעצמו לרכוש ארבעה מינים משלו. בשל כך, נהגו הקהילות לקנות במשותף אתרוג, ובני הקהילה היו נוטלים אותו ומברכים עליו. לצד זאת, עשירים בעלי יכולת היו רוכשים לעצמם אתרוג פרטי ומהודר במיוחד.

אחד מאותם עשירים, שנהג לרכוש מדי שנה אתרוג יפהפה ומשובח, התברך גם בטוב עין, ומיד לאחר שסיים את תפילתו, היה מעמיד את האתרוג שלו לשמושם של המתפללים. אלא שמטבע הדברים, מרוב ידים שמשמשו בו, כבר ביומו הראשון של החג הוא איבד מן הגון שלו והפך לשחור במקצת.

פנה העשיר בשאלה ל'חתם סופר': הלא התורה דרשה (ויקרא כג מ) 'פרי עץ הדר' - שהאתרוג יהיה מהודר ויפה לאורך כל ימי החג. שמא כדאי לו לחדול ממנהגו להניח לאחרים לטול את האתרוג, שכן על ידי כך נפגם ה'הדר' שבו?

השיב ה'חתם סופר': "נראה לי דהוה הדר, כיון שבאו על ידי מצותו - זהו הודו והדרו!"

פירוש הדבר: יופי והדר אמתיים אינם נמדדים בעינים גשמיות. דווקא אותם סימנים כהים שהותירו עליו אצבעותיהם של יהודים, אותם כתמי יזע של חבוב מצוה - הם פארו והדרו האמיתי של האתרוג!

אומר ה'תולדות אפרים': תרגום אונקלוס לא חולק על דברי המדרש, אלא רק מוסיף עליהם. באמת עיניה של לאה היו רכות, אך זה הביא לכך שעיניה היו יפות, משום שהיופי האמיתי הוא בעינים כאלה שנזוקו מחמת בכי שלא להינשא לעשו הרשע!

יסוד זה תובע מאתנו שינוי מהותי ועמוק בכל דרך הסתכלותנו על העולם.

בשנים שלפני השואה, נהגו החסידים בפולין לשיר: "**וואס בייַ די וועלט איז שיין - בייַ דיר זאל זיין געמיין**" - מה שבעיני העולם נחשב ליפה ונוצץ, אצלך צריך להיות מאוס. וממילא נכון הדבר גם להפך: לא כל מה שבעולם החומרי מוגדר כבלתי יפה, הוא אכן כזה באמת.

קנה המדה האמיתי והיחיד לקביעת מהו 'יפי' ומהו 'כעור' אינו יכול להגזר מאמות המדה השטחיות של הרחוב, אלא אך ורק מתוך מבט האמת של התורה.

אחת שאלתי – שבתי בבית ה'

אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו (תהלים כז ד).

בקשה אחת מילאה את לבו של דוד המלך עליו השלום: 'שבתי בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו'. אולם לשון הפסוק טעונה ביאור: לאחר שכבר אמר 'אחת שאלתי מאת ה'', לשם מה שב והוסיף 'אותה אבקש'? וכי אין הבקשה כלולה בשאלה הראשונה?

את פשר הכפילות ביאר הגאון **רבי יעקב קראנץ**, **המגיד מדובנא** (אהל יעקב, פרשת בשלח), במשל לאדם המבקש מחברו שיאכילנו. לאחר שהאכילו והשקהו כל צרכו, שוב אינו מבקש, שהרי אכל ושבע ודשן.

אך בעבודת ה', כל הטועם ממנה תכף הוא מבקש עוד, וככל שהוא מתמלא ברוחניות כך גדל צמאונו, כמאמר חכמינו (ברכות מ. סוכה מו.): "מדת הקדוש ברוך הוא - כלי מלא מחזיק"; אדם חכם שהוא כלי מלא, מחזיק חכמה נוספת שילמד ומסוגל להוסיף עוד ועוד חכמה, "אם שמוע בישן - תשמע בחדש".

זאת, לעומת הכלים הגשמיים שכאשר הם מתמלאים אינם יכולים להכיל יותר. על כן 'אחת שאלתי', אך אם תמלא בקשתי - 'אותה אבקש' עוד ועוד.

הסבר נוסף מפי המגיד מדובנא הובא בספרו **'קול יעקב'** (שיה"ש): פעמים רבות, אדם המבקש בקשה אין תכלית מבוקשו במילוי הבקשה, והיא מהווה רק אמצעי להגיע אל תכלית רצונו. כגון הרוצה לבנות שולחן ומבקש עצים, עדיין לא נתקיימה תכלית רצונו במילוי בקשת העצים, אלא רק לאחר שיעשה מהם שולחן.

אולם כאן מעיד דוד המלך עליו השלום על עצמו: 'אחת שאלתי מאת ה'', ורק 'אותה אבקש' - כי זו היא תכלית מבוקשי, 'שבתי בבית ה' כל ימי חיי', ואיני מבקש דבר זה עבור השגת צורך אחר, אלא זה עצמו הוא רצוני.

ממדרגה למדרגה

פירוש נוסף כתב הרב הקדוש **רבי לוי יצחק מברדיטשוב** זיע"א בספרו **'קדושת לוי'** (פר' שמות) בשם המגיד הרב הקדוש **רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב** זי"ע, שבקשתו של דוד המלך מאת ה' היתה שתמיד תהיה שאלתו אחת בלבד, והיא לחזות בנועם ה', ורק אותה יבקש תמיד.

כי בעבודת ה' אין סוף, וככל שהאדם עולה ממדרגה למדרגה, רואה הוא שיש מדרגה למעלה מזו וגבוה מעל גבוה.

ועל כך התפלל דוד שלעולם לא תפוג התלהבותו בעבודת הבורא, ותמיד יזכה לעלות ממדרגה למדרגה בלי שום ירידה כלל.

ובאופן אחר פירש את כפילות הלשון הגאון **רבי יעקב טננבוים** זצ"ל בספרו **'שמן אפרסמון'** (פרשת וזאת הברכה), בכך שאמנם יכול אדם שכל פעולותיו תהיינה לשם שמים אף אם אינו יושב בבית ה' כל ימי חייו, אך בקש דוד המלך שיזכה לשבת בבית ה' ולעסק בתורה ובעבודה. ונמצא שזו היתה "אחת שאלתי" וזו עצמה "אותה אבקש": שהישיבה בבית ה' תהיה התכלית, ולא אמצעי לדבר אחר.

ביקודת תהיה

בשני אפנים פירש **רש"י הקדוש** את המלים 'ולבקר בהיכלו'. הפירוש האחד הוא פירושו של המדקדק **דונש בן לברט** בלשון בוקר, כלומר, שיזכה לבוא לבית ה' מדי בוקר, והפירוש השני פירושו של המדקדק **מנחם בן סרוק**, שפרשן בלשון בקור, כלומר שיבקר את עצמו ויפשפש במעשיו בבית ה'.

ושני הפירושים תלויים האחד ברעהו, שכן רק המבקר מעשיו תמיד ומדקדק בהם היטב שיהיו רצויים לפניו יתברך, זוכה לאור ה' המאיר כבוקר.

כיוצא בזה אמר הרב הקדוש **רבי אברהם מרדכי מגור** זי"ע בעל **'אמרי אמת'** בשם הרב הקדוש **רבי שמחה בונים מפשיסחא** זי"ע, על דברי חכמינו שבא הקדוש ברוך הוא לבקר את אברהם ביום השלישי למילתו, שבא הבורא יתברך לבקרו ולבחון את מעשיו, ולא נמצא בו שום סיג ופגם עד שהייתה צדקתו מאירה כאור היום, כמו שנאמר (בראשית יח א): 'והוא ישב פתח האהל כחם היום' ('בית ישראל' וירא תשכ"ה).

שתי משמעויות אלו מתקימות גם במצות ביקור חולים, שבה תפקיד המבקר לבחון ולבקר את מצבו של החולה, ולבדוק כיצד יוכל לסייע לרפואתו. ואם יעשה כן, יהיה הביקור ל'בוקר' - יאיר את החולה ויחלימו ויחזקו.

וכן מצאנו שנכנס התנא הקדוש רבי עקיבא לבקר אצל תלמיד שחלה, כבד ורבץ לפניו את הבית עד שהחיה את נפשו. ואמר לו התלמיד "רבי, החייתני!" יצא רבי עקיבא ודרש: "כל מי שאין מבקר חולים - כאלו שופך דמים" (נדרים מ.).

תמיד כמבקר בהיכלו

לפירוש נוסף על פסוק זה זכינו מפי הגאון **רבנו ישראל מאיר הכהן מראדין** זי"ע בעל **'חפץ חיים'**, שהסביר כי מדרך העולם שככל שאדם מתקדם בחייו - שאיפותיו משתנות כפי מעמדו.

לא הרי השגותיו של פועל פשוט שמשאת נפשו היא משכורת מכובדת יותר משכר יומו הזעום, לתשוקותיו של עשיר ובעל בעמיו שחושק בארמון מנקר עינים.

אך שאיפותיו של דוד המלך עליו השלום לא השתנו במשך כל ימי חייו; מעת היותו רועה בצאן ועד שבתו על כס מלכות כל שבטי ישראל ושליטתו על כל העמים אשר מסביב, משאת חייו ומשאלת נפשו 'אחת' הייתה - 'שבתי בבית ה' כל ימי חיי'.

והוסיף בעל ה'חפץ חיים' לבאר את לשון המשורר 'ולבקר בהיכלו', כיוון שדרך האדם להתפעל מדבר חדש, וכעבור זמן מתרגל הוא אף לדבר המופלא ביותר, ושוב אינו מתרשם מכך.

ולכך ביקש דוד המלך 'לבקר בהיכלו' - שיחוש תמיד כמבקר בהיכל ה', ותמיד תשמר בקרבו ההתפעלות לעבודת הבורא בלא להתרגל, בהתחדשות פנימית.

על דרך זו פירש מרן הבעל שם טוב הקדוש זי"ע את בקשת דוד המלך "אל תשליכני לעת זקנה": לא על זקנת הגוף בלבד התפלל, אלא שעבודת הבורא שלו לא תזדקן ולא תתישן, ושיזכה לחדשה בכל יום (דגל מחנה אפרים פרי עקב). בכך מתחברת הבקשה "לבקר בהיכלו" לרצון לחוש תמיד כמי שזה עתה נכנס להיכל ה'.

וברוח זו פירש כ"ק אדמו"ר רבי דוד אביחצירא שליט"א את קריאת רב החובל ליונה הנביא: "מה לך נרדם?! קום קרא אל אלהיך!" אף מי שנפלה עליו תרדמה בעבודת ה' אינו רשאי להתייאש; עליו להתעורר ולשוב ולבקש את קרבת ה' מחדש.

כי יצפנני בסוכה

סוכה זו, פירש **רבנו מנחם בן שלמה המאירי** שהיא מכוונת להשגחת הבורא יתברך על עולמו, וכשם שהיושבים בצל סוכת מצוה יושבים 'בצלא דמהימנותא' - בצל האמונה, כי הקדוש ברוך הוא מסוכך עליהם בכוח השמות הקדושים, כך גם כל אדם הבוטח בה', זוכה לשמירה עליונה ביום רעה, אשר בו יסתירנו ה' יתברך בסתר אהלו, וימנע מהאויבים להזיקו.

והפסוק הששי - 'ועתה ירום ראשי על איבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה, אשירה ואזמרה לה'', מסכם את חלקו הראשון של המזמור, בו מבטא המאמין את שלמות בטחונו המביאה אותו לידי שירה וזמרה, בידעו כי מסתופף הוא תחת צלו יתברך.

כך נשזרים פסוקי המזמור זה בזה: מן הבקשה האחת – לשבת בבית ה', לחזות בנועמו ולבקר בהיכלו – צומח הביטחון 'כי יצפנני בסוכה ביום רעה'; ומכוח הביטחון מגיע דוד המלך עליו השלום לשירה ולזמרה. בקשתו לא הייתה משאלה חד־פעמית, אלא צייר חייו, ועל כן גם לאחר שנענה הוא מוסיף לבקש 'אותה אבקש'.

קול ה' על המים – קולה של תורה

קול ה' על המים אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים (תהלים כט ג).

גילו חכמינו ז"ל כי התורה נמשלה למים, ובמדרש שיר השירים רבה נמנו צדדים רבים בהשוואה זו. מה מלמדים אפוא המילים 'קול ה' על המים' בענין זה של קולה של תורה, ומה יש במים המגלה את דרכה באדם?

הסבר לכך נמצא בהרחבה במדרש שיר השירים (שיהש"ר א): "נמשלו דברי תורה במים, ביין, בשמן, בדבש ובחלב". מה מים מסוף העולם ועד סופו, כך תורה מסוף העולם ועד סופו; מה מים חיים לעולם, כך תורה חיים לעולם; ומה מים מן השמים, כך תורה מן השמים. ואף קולה של תורה כקול המים: "מה המים בקולי קולות, שנאמר 'קול ה' על המים', כך תורה בקולי קולות, שנאמר (שמות יט טז) 'ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים'". קול המים שבמזמור מוליך אפוא אל הקולות שבהם ניתנה התורה.

הוסיפו חכמינו ז"ל ואמרו: מה המים משיבין את הנפש, כך תורה, שנאמר (תהלים יט ח) "תורת ה' תמימה משיבת נפש"; מה המים מטהרים את האדם מטומאה, כך תורה מטהרת את הטמא מטומאתו. ומה המים מטהרים את הגוף, כך תורה מטהרת את הגוף; ומה המים מכסים את ערוותו של ים, כך תורה מכסה את ערוותם של ישראל.

ומה מים יורדין טיפין טיפין ונעשים נחלים נחלים, כך תורה: אדם לומד שתי הלכות היום ושתיים למחר, עד שנעשה כנחל נובע. התורה אינה נקנית בבת אחת; כל הלכה היא טיפה, ובהתמדת הימים נעשות הטיפות לנחל. מה מים, אם אין אדם צמא להם אינם ערבים בגופו, כך תורה, אם אין אדם עיף בה אינה ערבה בגופו. ומה המים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, כך תורה מנחת את מי שדעתו גבוהה עליו ומדבקת במי שדעתו נמוכה עליו.

ומה מים אין מתקיימים בכלי כסף וזהב אלא בירוד שבכלים, כך תורה אינה מתקיימת אלא במי שעושה עצמו ככלי חרס. ומה מים אין אדם גדול מתבייש לומר לקטן "השקני מים", כך בדברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן "למדני פרק אחד, דבר אחד, פסוק אחד ואפילו אות אחת". ומה מים, כשאין אדם יודע לשוט בהם סופו להתבלע, כך דברי תורה: אם אין אדם יודע לשוט בהם ולהורות בהם, סופו להתבלע. אמר רבי חנינא דקיסרין: מה המים נמשכים לגנות ולפרדסים, לבתי כסאות ולמרחצאות, יכול אף דברי תורה כן? תלמוד לומר (הושע יד י): 'כי ישרים דרכי ה''. ואמרו עוד: מה המים מגדלים את הצמחים, כך דברי תורה מגדלים את כל מי שעמל בהם כל צורכו.

נמצא ש'קול ה' על המים' אינו קול העובר מעל פני המים בלבד, אלא פתח להבנת קולה של תורה: קול היורד מן השמים, מחיה ומטהר, נאסף בלב טיפין טיפין, שוכן אצל העניו ומגדל את העמלים בו. כשהאדם שומע את הקול הזה ולומד בענווה ובעמל, נעשים המים הרבים למקור חיים, וקול ה' ממשיך להישמע בתורתו.

לשמיעת השיעורים - קול הלשון:
03-6171077